

Kylä ennen (Ari Vaittisen puhe Jaaman kylätalon avajaisissa)

Arvoisa Maaherra, hyvät kutsuvieraat, hyvä juhlayleisö.

Kuten ohjelmassa on mainittu, on kohdalleni langennut ohjelman suorittamisessa vaativa ja haasteellinen tehtävä. Ohjelman otsikkohan kuului: ”Kylä ennen”

Mietiskelin iltana muutamana, mitä tästä aiheesta irti saisin. Lähtisinkö muistelevaan niitä aikoja, joita itsekin muistan, vai lähtisinkö kylän vanhimman luo ja kirjaisin ylös ne muistelot, mitkä hänellä olisi mielessä ja muistissa.

Sitten sain omasta mielestäni hyvän ja hieman omaperäisinkin idean. Päätin yrittää hahmottaa niitä aikoja, joita me nykyihmisen tulemme harvoin ajatelleeksi. Kerron teille, pintaraapaisuna tosin, ajoista jolloin pikkuhiljaa ihmiset valloittivat tämän kylän asuinpaikoikseen. Tutkimuksissani olen turvautunut yksinomaan vastailmestyneeseen Kiteen - Rääkkylän pitäjähistoriaan: ”Pitäjä rajojen mailla ” Kitee- Rääkkylä vuoteen 1870.

Viimeinen Weishjel jääkausi alkoi näillä main 70 000 – 80 000 vuotta sitten. Näilläkin paikoin on ollut kunnioitettava 2 – 3 kilometrin jääkansi painona. Ilmaston alettua lämmentä, jään reuna alkoi perääntyä hitaasti. Noin 10 000 vuotta sitten jääkansi oli väistynyt näiltäkin harjuilta.

Kuten huomaatte, muutokset ovat olleet hitaita. Suur-Saimaan ollessa laajimmillaan mm. meidän Taitimenjärvemme on ollut Suur-Saimaan osa ja muodostunut itsenäiseksi järveksi vasta Vuoksen puhkeamisen jälkeen. Vesistöjen kehitykseen on vaikuttanut lisäksi mm. maan kohoaminen, joka meillä täällä Jaamallakin on vielä nykyisinkin 3-4 millimetriä vuodessa.

Kasvillisuuden ja sitä kautta ilmaston kehitystä pystytään seuraamaan järviin ja soihin kerrostuneiden kasvijäänteiden avulla. Eri menetelmillä voidaan kerrostumien ikä määrittellä jokseenkin tarkasti ja näin saadaan kuva alueella eri aikoina vallinneista oloista. Kun jää vetäytyi näiltä alueilta, ensimmäisenä tänne levittäytyivät ruoko- ja varpukasvit, jonka jälkeen ilmaston lämmentyessä koivu valtasi nämä alueet. Kun ilmasto muuttui kuivahkoksi, oli männyn vuoro vallata nämä kasvialueet.

Varsinainen lämpökausi alkoi noin 8000 vuotta sitten ja kesti noin 4000 vuotta. Kuinkahan moni meistä on tullut ajatelleeksi, että tälläkin kylällä on kasvanut jaloja lehtipuita: Tammi, Lehmus, Pähkinäpensas ja Jalava ovat olleet yhtä jokapäiväisiä kuin esim. Leppä ja Paju nykyään. Kuusi levittäytyi seuraavaksi ilmaston kylmetessä ja vieden jaloilta lehtipuilta elintilan.

Viimeisten 1000 vuoden ajan ihmisen toiminnalla on ollut kaikkein suurin merkitys kasvillisuuden kehitykseen. Näilläkin tienoilla on kaskeamista harjoitettu jo noin tuhannen vuoden ajan. 1300 – 1400 luvulta lähtien kaskiviljely vakiintui ja kaskeamisella oli voimakas vaikutus metsien kehitykseen. Entisille kaskipelloille syntyi aluksi puuttomia ahoja, 10 – 15 vuoden kuluttua alueella oli nuori Koivu- ja Leppämetsä. Vasta n. 70 vuoden kuluttua kaskiahon kaikki piirteet olivat hävinneet. Kuusikot hävisivät maisemasta. Väestön kasvaessa kaskea jouduttiin polttamaan tiheästi, eivätkä metsät ehtineet uusiutua.

1700 luvulla polttometsät oli käytetty siinä määrin, että kaskipelloille jouduttiin tuomaan lisäpuita laajoilta alueilta. Tälläkin seudulla puolet metsämaasta oli kaskipeltoa tai ahoa. Meillä vallitsi varsinainen puupula rakennus- ja polttopuusta, vaikka se tänä päivänä tuntuukin uskomattomalta.

Kun laiduntaminen ja niittäminen vielä hidastivat kaskiahojen kehittymistä, oli 1500 – 1800 luvun maisemille tyypillistä avoimuus ja täysi-ikäisten metsien puute. Erityisesti havumetsät olivat tuolloin harvinaisuuksia. Kaskeamiselle sopivien metsien puute ja valtiovallan toimenpiteet pakottivat maanviljelyn asettumaan nykyiseksi lannoituksen avulla tapahtuvaksi peltoviljelyksi ja kaskeaminen loppui noin 1900- luvun taitteessa. Tässöpä näin pikaisesti kerrottuna ne maiseman muutokset, mitä meillä täällä omalla kylällä vuosisatojen kuluessa on tapahtunut.

Seuraavaksi herää kysymys: ” Milloin ihmissilmä on ensikerran päässyt seuraamaan näitä maiseman muutoksia? ” Kuten jo laajalti tunnettua on, meillä täällä Jaamalla on ollut jo varhaisella rautakaudella. Kun Rääkkylän kunta nykyään mainostaa vahvuutenaan maata ja vettä, niin se ollut meidän Jaamalaisten vahvuutena jo vuosituhansia. Täällä on liikkunut ihmisiä vettä pitkin jo 6000 – 7000 vuotta sitten, ehkä jo aikaisemminkin. Etenkin Kivikaudella on asuttu ilmeisesti yksinomaan hiekkarannoilla, mihin esim. Täitimänniemen kankaat ovat olleet hyvin soveliaita. Mitä ovat ne esineet, jotka ovat löytyneet Pörrinmökin- seudun kaivauksissa?

On selvää, että pyyntimatkoilla on osa metsästys- ja käyttöesineistä joutunut tahattomasti hukkaan, mutta suurin osa näyttää olevan tarkoituksellisesti veteen heitettyjä, saalisonnen lisäämiseksi tarkoitettuja uhriesineitä, jotka myöhemmin maan kohotessa ovat joutuneet kuivalle maalle.

Kuten jo kerroin, ihminen on liikkunut näillä seuduilla jo tuhansien vuosien ajan. Eränkävynnin muovaama elämänmeno ei kuitenkaan merkinnyt kiinteään asutuksen muodostumista alueelle. Koko Karjala näyttäisi olleen eräaluetta aina 700-luvulle saakka, jonka jälkeen tänne alkoi levitä harvaa asutusta. Tämä asutusvyöhyke muodosti ponnistus pohjan sisämaahan ja Jäämerelle saakka ulottuneille retkille. Toinen seikka, joka suosi asettumista erämaiden keskelle oli Kaskiviljely. Maanviljely edellytti harjoittajiltaan pysyvämpää asumista kuin erätalous. Maanviljelyyn nojanneen elämänmuodon voitto ei silti kaikissa tapauksissa tarkoittanut kirjaimellisesti kiinteään asutukseen siirtymistä. Kaskeamiselle oli runsaasti tilaa, joten kynnys kasken raivaamiseksi aina edullisemmalla näyttäneelle paikalle oli matala. Tämä merkitsi helposti myös asuinpaikan vaihtoa.

Vuosikymmenten ja satojen saatossa ”sivistys” alkoi virrata myös tänne meille päin. Tulijoita oli niin idästä, kuin lännestä. Kun tulijoilla oli omat näkemyksensä uskonnosta (Luterilaisuus – Ortodoksisuus), oli siinä konfliktin aihetta kerrakseen. Kun Ruotsin ja Venäjän olivat hyvinkin häilyväiset ja ne muuttivat useamman kerran, ei Karjalakaan välttynyt olemasta sotatanner, tosin pahimmat kahakat eivät osuneet näille maille.

Pitäjäshistoriaa tutkiessa huomaa, että kylämme on ollut alueen Ortodoksisin. 1686 Täitimänniemen kolmesta talosta kaksi kuului Ortodokseille. Jaaman kylä perustettiin Täitimänniemestä käsin 1680 luvulla. Täitimänniemen kylä puolestaan perustettiin jo ennen Stolbovan rauhaa, eli ennen vuotta 1615, mutta kylän kohtalona oli jäädä sittemmin Jaaman varjoon.

Ortodoksiset perinteet kylällämme ovat kylällämme pitkät ja vahvat ja onhan meillä oma Anninkankaan hautausmaa, jonne monen Jaamalaisen ja Täitimänniemeläiset maalliset jäännökset ovat haudatut.

Tutkittaessa vanhoja sukutiloja, on lähes poikkeuksetta suvussa ollut Päivisiä. Vanhoja 1700 luvulla muodostuneita tiloja ovat: Taavittila, Vaittila, Makkola, Järvenpää, Terola, Jaakkola, Iivola, Kapakkala, Konnunmaa, Markki, Sisko, Huhmarimaa ja Perätalo. Kuten jo aiemmin mainitsin, vesistöt olivat tärkeimpiä kulkuväyliä, kuitenkin aikojen kuluessa ihmiset alkoivat yhä enemmän käyttää myös hevosia kulkuvälineinään. Varhaisimmasta

maatieverkosta on ilmeisen mahdoton luoda tarkkaa kuvaa. 1600- luvun puolivälissä laaditun lääninkartan mukaan, näyttäisi siltä, että Kiteeltä on ollut tieyhteys Rääkkylän suuntaan, sillä 1642 pitäjäkartaan on merkitty silta Muljulan ja Täitimänniemen välille. Varsinainen maantie Liperistä Rääkkylän kautta Kiteelle raivattiin ilmeisesti isonvihan aikana, sillä tien varren kallioon on hakattu vuosiluku 1717. Valtatieverkoston pysyessä koko lailla ennallaan, kyläteiden verkosto laajeni yhdistämään tärkeimmät kylät toisiinsa tien avulla. Tosin nimitys tie on ehkä liian juhlava nimitys ainakin niille kinttupoluille, jotka tämän nimikkeen alle otettiin. Lisäksi tiehen kuuluvaksi luettiin sen jatkona olleet veneyhteydet. Ne puolestaan saattoivat vaihdella kilometristä yli 20:neen kilometriin. Pari otetta vuoden 1832 viranomaisten näkemyksestä kyläteiden verkosta: tie Nro 9, Yleiseltä maantieltä 4 virstaa Muljulan kestikievarista länteen kärrytietä pitkin Jaamaan ja sieltä ratsupolkua pitkin Täitimänniemeen ja sieltä kärrytietä takaisin tielle Nro 9 ja tie nro 14 selitelmä: Yleiseltä tieltä 5 virstaa Puhoksen kestikievarista pohjoiseen kärrytietä ja polkua pitkin rantaan ja sieltä veneellä Suoparsaareen ja sieltä patikoiden ja veneellä Jaamaan.

1700- ja 1800 luvulla ihmisten elinkaari oli toisenlainen kuin nykyään. Lapset syntyivät lähes poikkeuksetta saunassa. Synnytyksessä oli avustamassa kylän ”Paapo”, lapsenpäästäjä. Sauna oli vastasyntyneen kotina joitakin päiviä ja siellä lapsen äiti otti vastaan läheiset omaisensa ja naapurit. Tupaan päästyään lapsen olinpaikaksi tuli yleisimmin kätkyt, vaikka äiti ottikin lapsen yöksi sänkyyn viereensä. Siinä äidin oli helppo suojata lasta kylmyydeltä ja antaa tarvittaessa rintaa. Elämänsä aikana mitatessa huomataan, että joka viidennen lapsen kohtalona oli menehtyä ensimmäisen elinvuotensa aikana. Vaikka luku tuntuu korkealta, mainittakoon että rannikkoseudulla vastaava luku oli lähes puolet suurempi eli meidän imeväisyyskuolleisuus oli muihin verrattuna hyvin kohtuullinen. Meidän pienen prosentin salaisuus oli kai lähinnä siinä, että äideillä tapana täällä, rannikkoseudun äideistä poiketen imettää lapsiaan hyvin kauan. Tietojen mukaan jopa kaksivuotiaat lapset olivat vielä vieroittamatta rinnasta. Eräänä syynä näin pitkään imettämiseen lienee ollut toivo seuraavan raskauden lykkäytymisestä.

Nykylääketieteen kehittämättömyys ja kulkutaudit pitivät huolen siitä, että ihmisten keskimääräinen elinikä jäi hyvin matalaksi. Nykyisen 65 vuoden eliniän saavutti vain harva.

Kun nyt olemme täällä tänään vihkimässä tätä Jaaman kylätaloa, emmekä suinkaan pitämässä historianluentoa, jääköön tämä vanhoista ajoista kertoilu tällä kertaa nyt tähän. Ehkä tämä lyhyt kertoilumenneistä ajoista ajoista, avaa silmiämme tajuamaan, että olemme vain yksi lenkki tässä sukupolvien ketjussa. Tutustumalla historiaan, opimme arvostamaan nykypäivää ja paremmin ymmärtämään tulevaa.